

szönhető, hogy a mérésnél Bay a nagyon rövid élettartamú Ni^{63} -as izotóp gamma-sugárzását használta.

Az eredeti angol változatú kiadásról az Egyesült Államokban *Paul Forman* fizikatörténész írt könyvismertetést egy amerikai tudománytörténeti folyóiratban.

F.S. Wagner Bay-könyve meggyőz bennünket arról, hogy Bay Zoltán valóban méltó tagja a „csodálatos hetes”-nek (*Szilárd-Wigner-Neumann-Teller-Kármán-Szent-Györgyi-Bay*), ahogy az újságíró *Sisa István* nevezi régi-új honfitársait.

Francis S. Wagner: Bay Zoltán atomfizikus, az űrkutatás úttörője. Akadémia Kiadó, Budapest, 1994. 101 p.

KOVÁCS LÁSZLÓ

Tér, térszervezés, pedagógia

Az 1968-1970 között lebonyolított első komplex iskolaépítési kutatás óta hazánkban senki nem foglalkozik szervezett kutatómunkában az oktatás, nevelés, művelődés, szabadidő, sport térkereteinek vizsgálatával, kutatásával. Az említett kutatómunka azért számít elsőnek a maga nemében, mert a pedagóguson és az építészen kívül valamennyi társtudomány képviselőjét (szociológust, városrendezőt, gazdasági, hatósági szakembert stb.) egy asztalhoz ültetett.

E munka keretében írtuk le először a nevelési-közösségi központ (mai nevén: Általános Művelődési Központ) alapelveit, majd 1987-1989-ben egy OTKA-kutatás keretében megvizsgáltunk 15 ilyen működő intézményt. Ezen kívül csak a témával foglalkozó szakemberek „partizán” akcióin keresztül lehetett a komplex kutatás pislákoló lángját ébren tartani. (Ilyen tevékenységek színterei voltak és ma is azok például a Magyar Építőművészek Szövetsége és az Általános Művelődési Központok Egyesülete).

Ezek a tevékenységek néha hatékonyabbnak bizonyultak, mint az intézményesített kutatás, hiszen ezekben a körökben mindenki a saját szakmai meggyőződését és nem a „hivatal” álláspontját képviselte.

Azt kell tehát megállapítanunk, hogy míg az oktatás, nevelés, művelődés, szabadidő, sport elméleti kérdéseivel az elmúlt évtizedekben és ma is több kutató- és fejlesztő intézet, intézmény foglalkozott, illetve foglalkozik, addig a térrel, a térkerettel, ahol az elméleti kutatások, fejlesztések eredményei megvalósulnak, senki nem foglalkozik szervezeten.

Vizsgáljuk meg röviden, mi lehet az oka ennek a lehetetlen helyzetnek, és vegyük szemügyre a magyar valóságot: vajon egyáltalán szükség van-e erre a tevékenységre?

Az okok vizsgálata szélesebb körű elemzést igényelne, amit talán építész és pedagógus közös munkájával kellene elvégezni, mert enélkül esetleg elfogult és egyoldalú elemzést kapnánk.

Álljon itt néhány tény, melyekkel nehéz vitatkozni, s jelzésértéküknél fogva mindenképpen figyelembe kell vennünk őket:

1. Az elmúlt évtizedek kormányai intézményalapítási és fenntartási tevékenységükben egyetlenegyszer sem jutottak el ahhoz az elhatározáshoz, hogy valahol a komplex kutatásnak helyet („pénzt, paripát, fegyvert”) biztosítanának, s ez érvényes a mostani kormányra is. Pedig nyilvánvalóan minden kultuskormányzat rendelkezett és rendelkezik olyan nemzetközi tájékozottsággal, hogy tudják, számos országa van a világnak (a szomszédságban is), ahol a pedagógiai kutatással párhuzamosan a megvalósuló tevékenységnek helyet adó tér építészeti kutatását is megszervezték.

2. A közelmúltban lehetőség adódott egy adott témában az óvoda, az általános iskola, a középiskola pedagógiai kutatóinak egy építész kutatócsoporttal való együttműködésé-

re. A feladat az oktatás-nevelés tárgyi feltételeinek (ezen belül a térnek is) elemzése volt és ennek alapján javaslattétel is szerepelt benne a hazai szabályozásra. Egy ilyen kutatás koordinálása – mivel a funkcióelemzések alapján alapvetően a megfelelő épület megalkotása a cél – mindenhol a világon az építész feladata.

Az egyik pedagógus kutatócsoport tiltakozott az ellen, hogy a munkát az építész koordinálja, s ragaszkodott hozzá, hogy az illetékes minisztériumi felső vezető végezze ezt a feladatot.

Az illetékesek helyt adtak a tiltakozásnak és vállalták a munka koordinálását.

Ezzel súlyos szereptévesztés következett be, hiszen egy országos gondokkal agyonterhelt minisztériumi felső vezető legjobb szándékai és képességei ellenére sem tud egy ilyen feladatnak megfelelni.

3. Egy – az oktatás-nevelés ügyével foglalkozó – minisztériumi főosztályvezető csak határozott tiltakozásra volt hajlandó visszavonni azt a képtelen állítását, miszerint „az iskola kizárólag pedagógiai és nem építészeti kérdés”.

Nos ezek a tények is jelzik azokat a korlátokat (mert a valóságban a helyzet még rosszabb), amelyeket, úgy tűnik, a komplex kutatás nem tud áttörni. Pedig hazánkban talán soha nem volt olyan nagy szükség erre a közös munkálkodásra, mint ma.

Nézzünk bizonyítékként néhány egyszerű tény:

1. A rendszerváltás óta megjavultak a szabad gondolkodás feltételei, így a merev központi ideológiai kötöttségektől mentesen minden érintett tudományág képviselőjének át kellene tekintenie az oktatás, nevelés, művelődés, szabadidő, sport építészeti követelményeit, fejlesztési elveit.

2. Hazánkban új műszaki szabályozás készül, amely évtizedekre megszabja a tárgyalt funkciótartományok térkereteit, tehát hosszú ideig vissza nem térő alkalmat szalasztunk el, amikor nincs egyeztetett javaslatunk, amelyet a szabályzat megalkotásánál figyelembe lehetne venni.

3. A helyi önkormányzatoknak szükségük lenne olyan hivatalos tanácsadó szervezetre, ahol jól felkészült szakemberektől egy helyen, egyeztetett és színvonalas útbaigazítást kaphatnak intézményeikkel kapcsolatos szervezési, pedagógiai, művelődési és építészeti kérdéseket illetően.

Ehhez természetesen országgyűlési döntés kellene, amely egyértelművé tenné, hogy az önkormányzati testületek saját közigazgatási területükön minden kérdésben illetékesek, kivéve a szakmai kérdéseket. Ugyanis ha az önkormányzatok szakmai kérdésekben döntenek, akkor sajnos, az ország tragikus helyzetbe kerül (lásd tornateremépítési kormányprogram, ahol az első évben megépített épületek 26%-a selejt, s a következő évek pályázatára beadott jogerős építési engedélyezési tervek 67%-a is szakszerűtlen).

4. Alapfokú közintézményeinkkel szemben a társadalmi igény számos területen alapvetően megváltozott.

Hol és ki ad megfelelő választ az olyan kérdésekre, mint például a következők:

– miként kapcsolódhatnak be intézményeink a munkanélküliek át-, illetve továbbképzésébe?

– hogyan feleljenek meg intézményeink az egyház és állam megváltozott viszonyának?

– alkalmasak-e intézményeink a körvonalazódó mai – pl. a kilenc-, tízosztályos oktatással kapcsolatos – oktatáspolitikai döntések végrehajtására?

– településtípusonként hogyan alakuljon, milyen irányba fejlődjen intézményeink többcélú használata, hasznosítása (pl. a „piac” benyomulása, a közösség-formálás szerepe és lehetőségei stb.)?

– miként lehetne intézményeinkben a „házak” és a „használók” színvonalában jelentkező különbségeket (amelyek következménye néha katasztrofális) megalapozott és a helyi adottságokhoz, lehetőségekhez alkalmazkódó tanácsokkal kiküszöbölni?

– milyen mértékben legyenek meghatározott „arcúak” belső tereink, melyik funkciótartomány milyen mértékig lehet flexibilis?

A kérdéseket tovább is sorolhatnánk, de ennyi is egyértelműen bizonyítja, hogy az oktatási, nevelési, művelődési, szabadidő és sport funkciótartományba tartozó intézményeink térkereteit meghatározó funkcionális és építészeti kérdésekkel az érintett szakembereknek közösen, együtt kellene foglalkozniuk.

JENEY LAJOS